

Určující faktory vzájemných vztahů mezi životním způsobem a vzděláváním dospělých v socialistickém vývoji lze shrnout do tří následujících skupin: 1. práce, 2. vzdělávání, pedagogika, 3. životní způsob, volný čas. Tyto faktory jsou neefektivnějšími ukazateli otázek, které by měly být posouzeny.

Základní faktor podněcující vzdělávání dospělých se projevuje v první řadě v oblasti práce: stále se měnící charakter práce, vytvoření socialistického typu práce, vývoj socialistické a později komunistické práce — to vše jsou jevy, které podněcují vzdělávání dospělých. Rozvoj charakteristických rysů tvůrčí práce spolu s intelektualizací práce zásadně a silně ovlivňují změny charakteristických rysů práce samé. Nezbytně tak docházíme k tomu, že musíme likvidovat rozpory mezi fyzickou a duševní prací a řešit složitou otázku jejich vzájemného sblížení. Změny v charakteru práce se současně probíhají s rozvojem socialistické společnosti a vědeckotechnické revoluce v rámci revoluce socialistické spolu s uplatňováním poznatků současné techniky v rámci socialistického systému vyžadují (přímo nutí a současně umožňují), aby byl změněn celý způsob života prosazením nového moderního životního způsobu. Součástí tohoto procesu je požadavek, aby se permanentní vzdělávání stalo integrální částí tohoto nového životního způsobu a aby bylo těsně spjata s možnostmi a potřebami společnosti. Současný socialistický způsob života, změny v charakteru práce, uplatňování nových technických objevů v sociálním systému a zavádění automatizace vyžadují, aby byl do životního způsobu integrován systém permanentního vzdělávání, který by se stal podstatou práce, jež se změní v životní nutnost.

Změny životního způsobu a permanentní vzdělávání těsně souvisejí se změnami charakteru výuky. Vzdělání v moderní spo-

lečnosti a technologický vývoj mají všechny znaky „informační exploze“ v socialistické společnosti („po 10 letech je třeba znalosti obnovovat“).

Místo zkonstatování, uzavřeného vzdělávacího systému musíme zavádět nový, dialektický vzdělávací systém, založený na dialektice školství a vzdělávání dospělých v celkovém rámci socialistické společnosti.

Ukazatelé 1 a 2 navzájem souvisejí, jestliže zkoumáme změny v charakteru práce a vztahy dělníka k výrobě. Zdá se, že výsledkem jejich vzájemných vztahů je základní tendence směřující ke vzdělávání dospělých jako integrální součásti životního způsobu, který je založen na výše zmíněném dialektickém systému výuky a dalšího vzdělávání.

Na rozdíl od tradičních koncepcí životního způsobu přináší socialistický rozvoj novou metodu, spočívající na specifických skutečnostech a nejenom na generalizujících idejích. Tak je schopen úspěšně čelit „výzvě“ technické revoluce a automatizace a odpovídat jí ne nezaměstnaností, ale uvědoměným plánováním rovnováhy pracovních sil, změnou jejich struktury, přškolením pracujících. Navíc lze podobné problémy řešit reorganizací pracovních procesů. Tento celý proces musí probíhat současně s úsilím dosáhnout řešení sociálních rozporů mezi fyzickou a duševní prací, což odpovídá procesu přetváření práce v životní nutnost.

Zvětšování volného času — další důležitý ukazatel — je úzce spjata s prací, často však je zkoumáno v jiných souvislostech. V průběhu našeho studia potřeb vzdělávání dospělých se ukázalo, že tento faktor silně působí na osobnost, neboť je rozhodujícím momentem nového životního způsobu. Trávení volného času je přirozeně nejrůznější a je determinováno dvěma protikladnými společenskými systémy: kapitalistickým a socialistickým. V kapitalistické společnosti je volný čas součástí ce-

lého vykořisťovatelského systému. Ve společnosti socialistické jde právě o opačnou tendenci: o úsilí využít volného času k formování člověka socialistického typu, o rozvoj jeho charakteru a rozšiřování jeho znalostí. Zvětšování volného času nevede automaticky k paralelnímu růstu počtu účastníků ve vzdělávání dospělých; bylo by velmi naivní se domnívat, že zkrácení pracovní doby a zvětšení volného času vede přímo k rozvoji vzdělávání dospělých. Je především třeba lidi naučit volný čas využívat užitečně, změnit jejich způsob myšlení; jejich politické a ideologické vzdělání musí být ve středu našeho zájmu. Lidé se musí naučit užívat volný čas uvědoměle. Zvětšování volného času za socialismu umožňuje stále úspěšněji rozvíjet vzdělávání dospělých poté, kdy si lidé díky dobře organizovaným kampaním uvědomí potřebu se dále vzdělávat. Nová struktura volného času vychází ze sociálních potřeb a je úzce spjata s nově vznikajícím způsobem života; navíc je jeho nevyhnutelným důsledkem. Vytvoření takové struktury však není lehkým úkolem, neboť zde proti sobě vystupuje řada různých tendencí. Nalézt nejlepší řešení vyžaduje mnoho času.

Velkou a častou chybou je posuzovat vzdělávání dospělých pouze z hlediska práce a výroby (i když jde o velmi důležité faktory a bylo by ještě větší chybou je zanedbávat). Musíme však chápat, že tato otázka je daleko složitější, že vzdělávání dospělých a kulturu vůbec a sociální vývoj nelze vytrhávat z celého komplexu struktury lidské existence a pokládat je za příčinu a důsledek výroby a práce. V souhlase s tímto stanoviskem je úlohou člověka být jen výrobním prostředkem. Musíme proto zkoumat vztahy člověka ke kultuře, změny potřeb a možností v oblasti vzdělávání dospělých. Musíme zkoumat úlohu člověka z hlediska „totality sociálních podmínek“ (Marx). Proto je třeba rozšířit rámec našeho zkoumání a přistoupit k tomuto problému nejenom z hlediska výroby a práce, ale také brát v úvahu i mnohem obecnější problémy. Máme na

mysli například různé složky životního způsobu, které se musí nutně objevovat v oblasti práce. Především je třeba zkoumat motivace k vytváření stávající struktury volného času.

Vzdělávání dospělých je třeba koordinovat s požadavky socialistického systému a s jeho potřebami a možnostmi.

Musíme sledovat vývoj vědeckotechnické revoluce, rozporné důsledky a efektivitu uplatňování nových technických poznatků v socialistické společnosti. Celý tento proces povede ke zvyšování kvalifikace, i když vědeckotechnická revoluce může mít také za následek dočasnou ztrátu kvalifikace, neboť ona sama je rozporná a ovlivní přechodné období sociálního vývoje — cestu od socialismu ke komunismu.

Jedině správné pochopení našeho sociálního systému nám umožní správný výklad otázek vzdělávání dospělých a pomůže nám pochopit tento problém v jeho dynamické a dialektické složitosti a stanovit nejvhodnější metody a cíle vzdělávání dospělých.

Změny životního způsobu vyžadují rozvoj vzdělávání dospělých; musíme uzpůsobit svou metodologii, aby odpovídala novým poznatkům vědy. I zde musíme věnovat pozornost skutečnosti, že nové sféry lidského života jsou stále komplexnější a že je velmi nebezpečné či téměř nemožné hledat odpověď na vznikající otázky v rámci jednotlivých vědních oborů. Náš přístup k tomuto problému musí být komplexnější, musí brát v úvahu výdobytky různých oborů poznání a pojmut je jako hlediska do našich výzkumných plánů.

Základem se musí stát výzkum dílčích strukturálních otázek. Pomůže nám to spojit integrující a diferencující momenty a vytvořit přístup relevantní v rámci dané společnosti.

Je třeba zdůraznit význam zkoumání jednotlivých sociálních vrstev a zejména zkoumání specifických činností. Tato metoda spolu s metodou komplexní jsou charakteristické pro naši Společnost pro šíření vědy (Tudományos ismeretterjesztő társulat).

Přeložila Milena Janišová